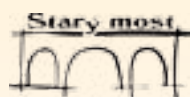

Tajemství hradu Rabí

Zdeněk Ruda

Publikace byla vydána
za finanční podpory Plzeňského kraje

Tajemství hradu Rabí

Text © Zdeněk Ruda

Fotografie © Jaroslav Vogeltanz, Zdeněk Ruda (ZR), František Zvoneček (FZ)

Letecké fotografie © Zdeněk Ruda, Michal Černý

Pohlednice: sbírka Zdeňka Rudy

Kresby erbů a pečeti: © Zdeněk Ruda, Kristýna Rudová

Historická mapa str. 66: © Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter

Vizualizace podoby hradu: © Milan Novobilský (MN)

Vydavatel: Starý most s.r.o., Plzeň

www.starymost.cz, www.facebook.com/www.starymost.cz

Vydání první, 2020

DTP: Eva Haunerová, Starý most s.r.o.

Tisk: EUROPRINT a.s.

ISBN: 978-80-7640-012-2

Předmluva

Přibližně v polovině cesty mezi městy Sušice a Horažďovice upoutá návštěvníkovu pozornost silueta mohutného hradu Rabí. Svou rozlohou 1 hektaru a 5 arů je největší hradní zříceninou v Čechách. V dobách Československa zaujímal mezi hradními zříceninami druhé místo, největším byl slovenský Spišský hrad.

Hrad má barvitou a pestrou historii, ve které se odráží zásadní momenty českých národních dějin i dějin zdejšího kraje. Velmi zajímavý je také jeho stavební vývoj. Je proto s podivem, že mu dosud nebyla věnována žádná samostatná publikace. Je sice připomínán takřka ve všech knihách o českých hradech, nikdy mu však nebylo věnováno samostatné dílo (samozřejmě pokud v to nepočítáme útlé dílko dr. Gabriela z 2. poloviny 19. století).

Touto knihou se proto snažím zmíněnou mezeru zaplnit. Hrad, který je významnou památkou Horního Pootaví, navštíví každoročně tisíce turistů. Vyslechnou si sice průvodcovský výklad, ale ruku na srdce, po delší době už si z něj mnoho nepamatují. Proto chce být tato kniha také jakousi trvalou připomínkou hradu a jeho majestátnosti.

Základem celé publikace je kapitola o podrobné historii, která ukazuje osudy hradu od jeho počátků až po naši současnost. Její součástí je i popis, jak hrad vypadal v jednotlivých etapách svého vývoje.

Protože hradní areál je rozsáhlý a zahrnuje množství staveb, projdeme se v následující kapitole po hradu, aby si čtenář udělal dokonalý obrázek o tom, jak se která hradní stavba jmenuje, kde se nachází a co je na ní zajímavého.

Dnes už nikdo na hradě nežije. Možná však leckterého z návštěvníků napadne, jak se zde asi žilo v dobách největšího rozkvětu hradu, tedy v dobách, kdy zde vládli páni Švihovští. Jak se zde bydlelo, hodovalo, jak se tehdejší lidé oblékali, co dělali, jak se bavili. Proto jsem do knihy zařadil kapitulu, která se zabývá různými aspekty života na středověkém hradě.

Snad každý hrad má své pověsti. Ani Rabí není výjimkou. Proto je zde kapitola se všemi pověstmi, které kdy byly písemně zaznamenány nebo které dosud žijí ve zdejší ústní tradici.

Protože je hrad velmi fotogenický, bývá čas od času využíván jako působivá kulisa při filmových natáčeních. Jednotlivé filmy točené na hradě Rabí a jejich tvůrce proto připomíná poslední kapitola.

Tato kniha nemá ambice stát se vědeckým dílem. Cíl knihy je jiný – být zdrojem poučení o historii a zajímavostech rabské pevnosti především pro širší laickou veřejnost. Cizí termíny jsem se snažil používat co nejméně, stejně jako jazyk odborných publikací. Pokud jsou v textu této knihy přece jen použity cizí či méně známé výrazy, čtenář vždy najde jejich vysvětlení.

Nedílnou součástí knihy je bohatý obrazový doprovod, jehož cílem je pomoci čtenáři udělat si dokonalejší obraz o hradu, jeho majestátnosti, jeho genu loci.

Pocházím ze zdejšího kraje, se kterým jsem spjat pevnými kořeny. Na můj rodný kraj nedám dopustit, vždy to byl, je a bude můj domov, ke kterému se hrdě hlásím a který budu mít navždy ve svém srdci. Doufám, že je to na předkládané publikaci alespoň trochu vidět.

Autor, 2020

Podoba hradu v 16. století, v dobách jeho vrcholu. Pohled od východu. (MN)

Obsah

Předmluva.....	3	Hygiena	122
Hrad od východu s označením jednotlivých staveb	4	Zdravotní péče	123
Vizualizace hradu od východu	6	Odivání	124
Hrad od severozápadu s označením jednotlivých staveb	8	Obuv	128
Obsah	10	Líčení	129
		Rodina	129
		Panská zábava	131
1/ HISTORIE HRADU	11		
Počátky a první majitelé	12	4/ POVĚSTI A LEGENDY	135
Kde se vzalo jméno?	14	O stavbě tří hradů	136
Osudy pánů z Budčtic	15	O studánce pod Lišnou.....	137
Hrad v roce 1380.....	18	Zazděné sestry.....	137
Švihovští na Rabí	19	U Červených křížů	138
Rabí v dobách husitských.....	22	Žižka jako lesní mladík.....	139
Osudné Žižkovo zranění	27	Jak Žižka dobyl hrad Rabí.....	139
Rabí po husitském obléhání.....	32	Žižka – ochránce dětí pana Švihovského.....	140
Vilém mladší, první skutečný velmož rodu Švihovských... 36		Žižkova dcera	141
Půta Švihovský, nejvýznamnější osobnost rodu	40	Jak Žižka u Rabí ztratil druhé oko.....	141
Vláda Půtových synů.....	47	Druhé dobytí Rabí.....	142
Úpadek rodu Švihovských	53	Jak Půta stavěl hrad Rabí	143
Noví páni na Rabí.....	55	O hejenské opici.....	143
Rabí v rukou rožmberských	57	Hradní studna	145
Chanovští na Rabí	59	O alchymistovi	145
Spory v rodě Chanovských	61	Půtova smrt	146
Jan Filip, první Lamberg na Rabí	63	Zakletý pán hradu.....	146
Pokračovatelé Jana Filipa	66	Světýlko.....	147
Gustav Joachim a jeho Kateřina	68	Poklad na Rabí.....	147
Panství po smrti Gustava Joachima.....	71	Prorocká truhla na Rabí	148
Horažďovický spolek se ujal hradu	72	Žižkova pomsta.....	148
Rabí ve státních rukou	74		
2/ NA PROCHÁZCE PO HRADNÍM AREÁLU ...77		5/ HRAD RABÍ VE FILMU.....	149
3/ JAK SE ŽILO NA RABÍ ZA PÁNŮ		Poděkování	154
ŠVIHOVSKÝCH	95	Seznam literatury a pramenů.....	155
Hrad jako pevnost i obydlí.....	96		
Obléhání hradu.....	97		
Bydlení na hradě.....	100		
Topení.....	103		
Nádvoří a život na něm	105		
Vězení	106		
Voda na hradě.....	107		
Nábytek	107		
Svícení	109		
Hradní kuchyně.....	111		
Jídlo.....	113		
Stolování	118		

1/ HISTORIE HRADU

Celkový pohled od východu

Počátky a první majitelé

První písemná zmínka o hradu Rabí pochází z roku 1380. V konfirmačních knihách (knihách o ob-
sazování uprázdněných církevních úřadů) se nachází zápis ze zmíněného roku, ve kterém je při-
pomínán Půta ze Skály „sezením na Rabí“. Doslova se zde píše: „... ad present. d. Pothonis dicti de
Skala, nunc. residentis in Rabi...“ Půta je zde uváděn jako patron strašínského kostela, vzdáleného
vzdušnou čarou přibližně 11 km od Rabí. Půta patřil k rodu Švihovských, kteří se dříve psávali „ze
Skály“, což byl jeden z jejich sídelních hradů.

Rokem 1380 tedy začínají psané dějiny hradu. Ale co bylo předtím? Historici uvádějí, že hrad
v té době existoval už minimálně několik desítek let. Půta tedy s největší pravděpodobností jeho
stavitelem nebyl. Kdo jej tedy postavil? A kdy? Dle názoru mnoha odborníků najdeme náznaky
odpovědi na tyto otázky tak trochu paradoxně nikoli na samotném Rabí, ale v Buděticích, obci
vzdálené přibližně dva kilometry od hradu.

Budějice jsou vsí s velmi starou minulostí. Původně se jednalo o královský majetek. Český král
Václav I. (vládl v letech 1230–1253) Budějice daroval Držislavovi a ten je po čase prodal Dluhomil-
ovi, což roku 1254 potvrdil král Přemysl Otakar II. Dluhomil byl z rodu pánů z Boru, kteří měli
v erbu hořící kotouč. Jejich rodovým sídlem byl Malý Bor (dříve Panský Bor) u Horažďovic – od-
tud přídomek „z Boru“. Prvním známým členem rodu byl Dluhomil, který se roku 1123 účastnil
křížácké výpravy do Jeruzaléma.

Vraťme se ale k „našemu“ Dluhomilovi. Po koupi Budětic se začal psát namísto „z Boru“ s při-
domkem „z Budětic“. Z toho vyplývá, že od těch dob považoval Budějice za své hlavní sídlo. Právě
Dluhomil nechal nedaleko původního panského sídla vybudovat románsko-gotický kostel sv. Petra
a Pavla s trochu netypickou výzdobou – kamennými kančími hlavami v nárožích. Kostel najde-
me v obci dosud, po panském sídle nezbylo zřehla nic. Snad se jednalo pouze o dřevěnou stavbu.

Kromě Boru a Budětic vlastnil Dluhomil také osadu Zdouň nad říčkou Pstružnou, vzdálenou
necelých šest kilometrů od Budětic, kde se rýžovalo zlato. Později tato osada zanikla. Zbyl jen ma-
lebný kostel na návrší při silnici mezi Tedražicemi a Hrádkem u Sušice.

Co se Budětic té doby týče, můžeme s jistotou mluvit o centru panství. Dluhomilovi kromě Budě-
tic s panským sídlem a kostelem a Zdouně patřily ještě okolní vesnice Čimice, Čepice, Bojanovice,
Vlkonice a Černíč. K panství patřil i poměrně vzdálený Kolinec.

Staré sídlo v Buděticích postupem doby přestalo Dluhomilovi stačit. Zřejmě už nevyhovovalo
ani velikostí, ani reprezentativností. Nechal si proto postavit na vrchu Džbánu nad Buděticemi
hrad. Do dnešních dnů se nedochoval, zanikl v běhu staletí. Ale díky výkopům provedeným po
druhé světové válce si dnes můžeme udělat dobrou představu, jak hrad vlastně vypadal. Hradní
areál měl v podstatě oválný půdorys a rozlohou nebyl příliš veliký. Jádrem tvořila kamenná obytná
budova obdélníkového půdorysu, ke které na severní straně asymetricky přiléhala okrouhlá věž
o průměru osmi metrů se silou zdíva dva metry. Další kamenné stavby na hradě nebyly – vše ostatní
bylo ze dřeva. Hrad byl ze tří stran chráněn příkopem a valem, ze čtvrté strany byl překážkou
pro případné dobyvatele příkrý skalní sráz. Základy hradu jsou na vrchu Džbánu dodnes patrné.
Lze se k nim dostat pěšky značenou cestou z odpočívadla vpravo od silnice z Budětic do Vlkonic.

Po Dluhomilově smrti si dědictví rozdělili jeho synové Svojshe a Bohuslav. Svojshe dostal Zdouň
a Kolinec, Bohuslav se stal pánem na Buděticích a Boru. Ostatní vesnice původně patřící k budě-
tickému panství byly prodány již dříve.

Svojshe i Bohuslav byli poměrně významnými osobnostmi v Českém království. O jejich významu
svědčí fakt, že jsou jako svědci uváděni na listině krále Václava I. Jejich jména najdeme též na listi-
ně Bavora I. ze Strakonice, kterou potvrzuje darování strakonickým johanitům. Renomovaný český
historik August Sedláček uvádí, že Svojshe byl připomínán v průvodu králově.

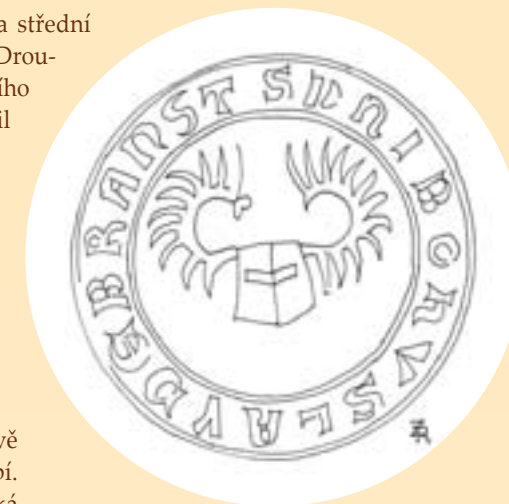
Bohuslav ke zděděnému majetku připojil Dolany (dnes Dolánky v litoměřickém okrese) u Dok-
san, získal je zřejmě koupí. Neměl je však dlouho. Roku 1290 je postoupil doksanskému klášteru

premonstrátek a dostal za ně pět vesnic na střední
Pstružné – Radostice, Přestanice, Staňkov, Drou-
haveč a Konín. Položil tak základy budoucího
velhartického panství. Proto jsou Dluhomil
a jeho synové Svojshe a Bohuslav považováni
za předky pánů z Velhartic.

Bohuslav se ještě v roce 1289 psal z Boru,
v letech 1290–1291 už používal přídomek
z Budětic. Na pečeti z roku 1291 má uve-
dena slova „de Branst“, tj. z Branstu. Sídlo
takového názvu neznáme. Snad byl tímto
německým jménem nazýván právě budě-
tický hrad.

Ve starší odborné literatuře se uvádí, že právě
tento Bohuslav byl zakladatelem hradu Rabí.
A co o svých počátcích vypráví sama rabská
pevnost? Nejstarší částí je tzv. Horní hrad se-
stávající z donjonu obklopeného hradbou, ze
které na severu vystupuje nástupní věž. Stopy
vedoucí alespoň k přibližné dataci počátků hra-
du je proto nutno hledat právě tam. Pro stano-
vení doby vzniku jakékoliv historické stavby jsou velmi důležité články z tesaného kamene, které
mohou poměrně spolehlivě určit stáří stavby. Bohužel v horním hradu žádné tesané prvky nena-
jdeme. Vše je postaveno z lomového kamene, a to včetně ostění. Donjon má archaickou povahu,
což plně odpovídá místní, Bavorskem ovlivněné tradici (archaické prvky ovlivněné bavorskou
tradici nalezneme na celé řadě staveb v okolí – kostelech v Horažďovicích a v Sušici či hřbitov-
ním kostele v Kašperských Horách). Svým způsobem zde ještě přetrvává vliv románského slohu,
gotika se prosazovala jen velmi pozvolna a opatrně. Pro přesnější dataci doby vzniku hradu jsou
velmi důležitá okna v 1. patře donjonu jakožto markantní architektonický detail. Jsou poměrně
úzká, půlkruhově završená a hlásí se ještě k románské tradici. Na základě popsání znaků proto
část odborné veřejnosti dospěla v minulém století k závěru, že počátky hradu je třeba klást do
doby kolem roku 1300, maximálně do druhé poloviny 13. století. Tedy do doby, kdy byl pánem
na Buděticích právě Bohuslav.

Otázka datování počátků hradu Rabí byla definitivně vyřešena až v roce 2013, kdy byly pro-
váděny záchranné a rekonstrukční práce v donjonu jakožto nejstarší části celého hradu. Tehdy
byly nad půlkruhově zakončenými okny ve 2. patře zjištěny zazděné vodorovné dubové trá-
my. Nad každým oknem se vždy nacházel jeden takovýto trám. Dle historiků se nejspíše jedná
o pozůstatky stavebních jeřábů použitých při výstavbě paláce – předchůdci dnešního donjonu.
Z technologického hlediska je přitom nemožné, aby trámy byly do zdíva zazděny jindy než při
samotné výstavbě. Trámy jsou tak přímými svědky počátků hradu. Proto z nich byly odebrány
vzorky, které byly následně podrobeny dendrochronologickému průzkumu. Při něm bylo zjiš-
těno, že duby, z nichž byly vytesány nalezené trámy, byly pokáceny na přelomu let 1351–1352.
To znamená, že počátky výstavby donjonu a tím i samotného hradu Rabí je nutno klást až do
první poloviny padesátých let 14. století. Rabí tedy bylo založeno nikoli za vlády Přemyslov-
ců, ale až za vlády Karla IV. a založili jej buďto páni z Budětic, či případně jejich pokračovatelé
v tomto kraji – páni Švihovští. Vzhledem k tomu, že v padesátých letech 14. století jsou připo-
mínáni jako patroni budětického kostela bratři Svojshe a Bohuslav z Budětic (viz dále), lze se do-
mnívat, že pokud hrad založili páni z Budětic, mohl být zakladatelem hradu buďto Svojshe, nebo
Bohuslav, případně oba.

*Pečeť Bohuslava z Budětic – Bohuslav z Budětic žil
koncem 13. století a byl významným šlechticem své
doby. Uprostřed pečeti se nachází jeho erb – přilba
se dvěma stočenými pavími pery.*

Pro dendrochronologický průzkum byl odebrán ještě jeden vzorek trámu z východního portálu 3. patra donjonu, které bylo spolu s dalšími postaveno později, kdy původní palác dostal podobu donjonu. V tomto případě odborníci zjistili, že dochovaný trám pochází z kmene, který byl pokácen na přelomu let 1384–1385. Podle stop dochovaných na stavbě bezpečně víme, že donjon byl původně jen nižším palácem a až později byla přistavěna vyšší patra. Vzhledem k výsledku dendrochronologického průzkumu tedy můžeme s jistotou tvrdit, že k přestavbě rabského paláce na donjon došlo až v osmdesátých letech 14. století. Stavebníkem byl nejspíše první písemně doložený vlastník hradu – Půta ze Skály.

Kde se vzalo jméno?

Pokud se zabýváme nejstaršími dějinami hradu, nelze pominout otázku, jak hrad ke svému jménu přišel. Rabí není právě nejtýpickejší místní jméno. Z čeho vzniklo? Soudí se, že hrad přejal jméno po skalnatém ostrohu, na kterém byl zbudován. Starší jazykovědná literatura předpokládá, že název vznikl ze staročeského slova Rabie, což znamená Rabovo místo nebo Rabův majetek. Musel tedy existovat nějaký muž jménem Rab nebo Ráb, jemuž místo patřilo a po němž bylo pojmenováno.

Naproti tomu současní jazykovědci spíše předpokládají, že hrad dostal název po kopci, který se prvotně nazýval Vrabí (vrabčí vrch), zřejmě proto, že zde bylo hodně vrabců. Častým užíváním jména hradu zejména ve spojení „ve Vrabí“ se počáteční písmeno v z názvu ztratilo a zůstalo už jen Rabí.

Jiná, také poměrně často citovaná teorie, odvozuje původ názvu Rabí od slovesa rabovat, tj. těžít nebo rýžovat zlato. Lidem, kteří zlato z písků nedaleké řeky Otavy těžili, se říkalo rabíři. Možná, že název Rabí má svůj prapůvod v označení zdejších obyvatel.

Celkem jasno máme v tom, proč byl rabský hrad zbudován. Nedaleko hradu se nachází řeka Otava a na jejích březích bohatá rýžoviště zlata. Rabí je mělo chránit před napadením. Ale nejen je.

Předpokládá se, že hrad sloužil také k ochraně okolních obchodních cest a stezek. V blízkosti hradu totiž vedla velmi významná středověká obchodní cesta spojující Bavorsko a Čechy. Byla nazývána

Březnická stezka nebo též Vintířova (blahoslavený Vintíř byl jejím zakladatelem). V listině z roku 1256 je uváděna jako „Via Boemorum“. Její existence je doložena již v 11. století a údajně měl Vintíř právě touto stezkou převést do Čech německé vojsko a zavinit tak porážku českého knížete Břetislava. To je ovšem pouze pověst nepodložená žádným věrohodným pramenem. Stezka vedla z Pasova podél řeky Velké Řezné přes Zwiesel na Dobrou Vodu, dále pak do Hartmanic a přes Horní a Dolní Krušec do Sušice. Ze Sušice pak stezka mířila do Dobrušína, pak úvozem strmě vzhůru severním směrem až na vrchol Hlavíček a potom rovně dolů do Budětic. Odtud stezka pokračovala na hrad Prácheň jakožto přemyslovský správní hrad a dále na Prahu. Hrad Prácheň později zanikl a stezka pak procházela Horažďovicemi.

Víme jistě, že krajina, kde byl později postaven hrad Rabí, byla osídlena velmi záhy. Samozřejmě za to mohlo bohatství zlata v otavských naplaveninách, které bylo odpradávná cennou surovinou. Je pravděpodobné, že ve zdejší krajině našli svůj domov již staří Keltové, archeologickými nálezy potvrzené je pak osídlení Slovany. Je dost možné, že poměrně brzy byl osídlen i skalní ostroh, na kterém dnes stojí hrad Rabí. Při archeologickém průzkumu v areálu hradu totiž byly nalezeny střepy jednak pravěké a také raně středověké (v prostoru u 5. hradní brány).

Osudy pánů z Budětic

Vraťme se ale zpět k pánům z Budětic. V předchozím textu jsme zmínili Bohuslava z Budětic, kterému patřil zdejší kraj a který snad postavil budětický hrad. Budětice po jeho smrti vlastnili Bohuslavovi potomci. V písemných záznamech se dochovala jména jen některých z nich, a to převážně v souvislosti s patronátem budětického kostela, neboť majitelé Budětic velmi často bývali i patrony zdejšího kostela. Mít patronát nad kostelem znamenalo dohlížet na ekonomický chod celé farnosti, starat se o kostel a povinnost zajistit budoucí existenci i obživu faráře. V letech 1355–1358 jsou jako patroni budětického kostela připomínáni bratři Svojsě a Bohuslav. V tomto případě můžeme s jistotou říci, že se nejednalo o syny Dluhomilovy, o nichž už byla řeč v předchozím textu, ale o jejich

Žižkovo zranění bylo velmi vážné a lze předpokládat, že byl ohrožen i jeho život. O tom svědčí tehdejší prameny. V dobové relaci vévodovi Albrechtovi se píše, že „*neví se, zda Žižka je mrtev nebo zůstal živ*“. Obdobně Kronika velmi pěkná poznamenává, že „*ledva živ zůstal*“. Je trochu s podivem, že nejvýznamnější soudobý pramen, totiž Vavřinec z Březové, se o Žižkově zranění vůbec nezmiňuje, uvádí pouze údaje související s jeho léčením, aniž by zmínil příčinu. Snad události na Rabí považoval za natolik známé, že neměl důvod je uvádět i ve své kronice.

Vojevůdce byl z Rabí okamžitě přepraven do Prahy k lékařskému ošetření. Doprovázel jej tábořský hejtman Matěj Louda z Chlumčan. Zraněného Žižku v Praze uložili v Loudově domě U Černého beránka na Starém Městě (v dnešní Řetězové ulici). Život se sice Žižkovi zachránit podařilo, zrak ovšem nikoli. Hrad Rabí byl tím posledním, co mohl spatřit.

Žižkovo léčení trvalo zhruba dva měsíce. Nejprve se mu věnovali lékaři v Praze, potom odjel na doléčení na Časlavsko, nejspíše do Vilémova, kde klášterní statky spravoval J. Hertvík z Rušínova. Zde se pak zotavil natolik, že už 6. srpna 1421 vyjel s Pražany do pole proti Míšňanům, aby prý „*aspoň hrůzu Němcům dal*“.

Otázce Žižkova zranění u Rabí a jeho následkům se věnoval i velmi významný český antropolog prof. MUDr. Emanuel Vlček, DrSc. Detailnímu zkoumání podrobil tzv. časlavskou kalvu – nekompletní lebku (zachovaná zůstala pouze mozkovna a část obličejového skeletu), která je podle tradice připisována Janu Žižkovi z Trocnova. Byla zazděna v tajném úkrytu v časlavském kostele a spolu s dalšími kosterními pozůstatky byla nalezena až počátkem 20. století. Po desítky let pak bylo předmětem sporů odborníků, zda se jedná, či nejedná o pozůstatek husitského hejtmana. Odpověď dal až antropologický průzkum, podle něhož je časlavská kalva s velkou pravděpodobností autentickým pozůstatkem Jana Žižky z Trocnova.

Rekonstrukce podoby (snad Jana Žižky) dle časlavské kalvy – převzato z publikace E. Vlčka *Jak zemřeli*

Žižkovu zranění na Rabí odpovídá pravá oční na časlavské kalvě. Odborným jazykem řečeno byly na lebce nalezeny stopy po vyhojení poškozené okostice nad pravou očníci nebo opouzdřelého hematomu, který vznikl tupým úderem na oční krajinu. Tupý úder byl veden na horní okraj pravé očníci, vzhledem k chybějícímu obličejovému skeletu nelze zjistit, zda současně došlo k poškození vlastního oka či pravé tváře zraněného. Na kalvě byl zjištěn poškozený nadočnicový oblouk na oválné ploše 29 × 19 mm. Ploška je vůči okolí ostře ohraničena, což nasvědčuje hojení opouzdřelého hematomu – krevního výronu. Došlo tedy k poškození nebo odtržení okostice od povrchu kosti způsobené tupým úderem na krajinu pravého oka. Toto poranění vzniklo a vyhojilo se nedlouho před smrtí jedince. Tolik odborná práva.

Takto mohlo vypadat dobývání hradu – model z Husitského muzea v Táboře (ZR)

Co z toho všeho plyne pro historická bádání o Žižkově zranění u Rabí? Na základě výsledků průzkumu tzv. časlavské kalvy jakožto pravděpodobného pozůstatku Jana Žižky z Trocnova můžeme říci, že Žižka byl u Rabí zraněn nejspíše do pravého oka. Nejednalo se o přímé střelné poranění, ale o tupý úder směřující na horní okraj pravého oka – tříska ze stromu by takovému zranění odpovídala. Ale nejen ta, Žižku mohl zasáhnout i šíp, ovšem nikoli hrotem, ale svým tělem (např. vystřelený šíp se odrazil od překážky a druhotně svým tělem a s daleko menší intenzitou zasáhne Žižku do obličeje), tj., mohl být střelou uhozen, nikoli zasažen. Je dost možné, že tupým úderem bylo zasaženo i vlastní oko. Kromě oka byly jistě pohmožděny i tkáně v bezprostředním okolí oka, což způsobilo krevní výron a otok postiženého místa.

Originální středověký hrot střely z kuše. Právě takovou střelou byl Žižka zřejmě přímo nebo nepřímo zraněn. (ZR)

Jan Žižka v čele vojsk – iluminace z Jenského kodexu

Nejnověji se otázkou Žižkova zranění u Rabí zabýval profesor Petr Čornej ve své obsáhlé monografii Jan Žižka. Tomu, že Žižka byl dle tradice zraněn třískou z hrušky, příliš nevěří. Předkládá dvě jiné hypotézy. Podle jedné z nich byl Žižka u Rabí zasažen střelou z kuše přímo, nikoli pouze úlomkem ze stromu. Mohlo se tak stát ve větší vzdálenosti od hradu. Střela už neměla takovou razanci, Žižka zranění přežil.

I Jindřich Švihovský z Rýzemberka zastával významné úřady. V letech 1511–1516 (možná už od roku 1502) byl dvorským hofmistrem, v letech 1521–1523 nejvyšším kancléřem. Z úřadu nejvyššího kancléře byl sesazen na sněmu v lednu 1523 pro velkou nespokojenost s jeho prací. Stěžoval si na něj i král, že Jindřich vydával listiny bez jeho souhlasu, někdy dokonce i proti jeho vůli.

Jindřich byl velmi vzdělaný, zajímal se o dějiny svého rodu. Tento zájem nejspíše zdědil po otci Půtovi, kterého také zajímaly rodové dějiny (Půta na základě svých bádání pak nechal osadit v kapli Nejsvětější Trojice při rabském hradě erby rodů, s nimiž byli Švihovští spřízněni, aby tak budoucí generace měly na očích, odkud pocházejí). Jindřich se dobře vyznal ve starých spisech, ze zemských desek si za účelem bádání o svém rodu nechal opsat množství záznamů. Pro poučení budoucím generacím svého rodu sepsal pojednání o původu a historii rodu Švihovských, včetně informací o tom, jakým způsobem byl získán rodový majetek. V úvodu píše: „Já Jindřich z Ryžmberka chť tomu rád, aby budoucím mým synům a potomkům mým, nevyšlo z paměti, odkud jest pokolení naše a rodu mého od počátku pošlo, tak jak jsem pak to s pilností v pravdě po starých listech klášterských i z knih těch kláštera Klatovského, tu, kdež pohřeb jest byl nadání předkův mých, vyhledal...“

Originál Jindřichovy historické práce se do dnešních dnů nedochoval. Vlastně bychom o tomto díle nic nevěděli, nebýt rožmberského archiváře a knihovníka Václava Březana, který na Jindřichův traktát narazil při svých historických bádáních na Rabí, doslova si jej opsal a uložil v třeboňském rožmberském archivu. Historik August Sedláček uvádí, že opis pochází z roku 1613. Předpokládá se, že ani Březan už Jindřichovo dílo nenalezl celé, ale jen jeho část. Lze tak soudit z toho, že v pojednání chybí jednak tradiční dobové závěrečné pasáže a dále celý úsek dějin rodu Švihovských od 13. století do husitských válek. I přes svou neúplnost se však jedná o cenný doklad rodopisné práce ze 16. století.

Jindřich Švihovský i jako spolumajitel Horažďovic podporoval řád františkánů, které do Horažďovic přivedl již jeho otec Půta. Rod Švihovských byl od těch dob s františkány spojen úzkou vazbou – ve zdech horažďovického kláštera měli po smrti odpočívat počínaje Půtou všichni členové rodu.

V tamním klášteře působil i jeden z hlavních ideologů františkánského řádu v jižních Čechách, Jan Vodňanský. Roku 1509 zde sepsal Traktát o početí přecistém a neposkvrněném Panny Marie, který věnoval právě Jindřichovi. Toto věnování zcela koresponduje s pěstováním mariánského kultu v rodu Švihovských, což bylo připomenuto již v předchozím textu.

Pohlednice patrně z dvacátých let 20. století zobrazuje hrad v dobách jeho největší slávy na začátku 16. století

Jindřichovou manželkou byla Voršila vévodkyně Münsterberská.

Prakticky až do třicátých let 16. století bratři Švihovští hospodařili společně. Měli sice majetek formálně rozdělen, k faktickému rozdělení podle spoluvlastnických podílů však nedocházelo. V řadě historických publikací se uvádí, že bratři Švihovští neuměli hospodařit a pro svůj lehkomyslný a nákladný život ztratili zděděný majetek. Ale nebyla to tak docela pravda. O tom svědčí i předchozí odstavce. Alespoň v počátečních letech po otcově smrti rozhojňovali zděděný majetek. K osudovým zvratům došlo až později, ale nejednalo se o chyby hospodářské, ale spíše politické. O tom bude řeč v dalším textu.

Úpadek rodu Švihovských

Bratři Švihovští byli podobně jako jejich otec významnými donátory kostelů nacházejících se na otcovském panství. Na panství Švihovských tak mohlo dále kvést umělecké řemeslo. Záslouhou bratrů bylo rozhodněno vybavení horažďovického kláštera, novou sochařskou výzdobu dostal kostel sv. Petra a Pavla v Buděticích, kam Rabí farní správou patřilo.

Bratři Švihovští byli po vzoru svých předků politicky orientováni na bavorské vévody. Jejich zájmy hájili mezi českou šlechtou (dnes bychom řekli, že za vévody lobbovali) a brali za to stálý plat. Význam tohoto spojení vzrostl zejména v roce 1526, když český král Ludvík Jagellonský zahynul 29. srpna v bitvě u Moháče a bylo nutno řešit otázku, kdo zasedne na uprázdněný český královský trůn. Švihovští pak s velkým úsilím podporovali kandidaturu synů Albrechta IV., bavorských vévodů Viléma a Ludvíka, na českého krále proti habsburskému Ferdinandovi a získávali pro tuto kandidaturu českou šlechtu. Sliby ani penězi se nešetřilo. Na stranu bavorských vévodů získali i svého švagra Zdeňka Lva, nejvyššího purkrabího a nejvlivnějšího velmože své doby. Korespondenci mezi Švihovskými a bavorskými vévodami tehdy obstarávali čeští

Pohlednice z roku 1927 – třetí hradní brána

vlastykové v bavorských službách Zikmund a Wolfgang Stachové z Hrádku, Bavorové Bernhart Tichtl ze Starmberka a oficiální vyslanec u českých stavů Jan Weissenfelder.

V rozhodujících chvílích veškeré úsilí Švihovských vyšlo naprázdno. Nejprve se od bavorské strany odklonil její nejpřednější stoupenec Zdeněk Lev z Rožmitálu (snad se sám zajímal o získání české koruny) a pak se Švihovským nepodařilo dostat do volební komise sněmu. Ta pak 23. října 1526 tajným hlasováním zvolila českým králem habsburského Ferdinanda.

I po volbě Ferdinanda českým králem Švihovští stranili bavorským vévodům. Jakožto držitelé významných zemských úřadů se museli účastnit událostí souvisejících s nástupem nového krále na trůn. Břetislav byl členem deputace českých stavů, která se měla sejít v Jindřichově Hradci a odtud pokračovat do Vídně, kde měla novému králi předložit instrukci a vypracované artikuly. I tehdy ještě bral Břetislav plat od bavorských vévodů a byl také členem zvláštní stavovské deputace, která přivítala nového českého

Lambergové – čtvercový erb se středním štítkem. 1. a 4. pole tvoří upravený původní rodový erb – vpravo (míněno heraldicky) modré břevno ve stříbrném poli, vlevo červené pole. Původní rodový erb užívaný ve 13. a 14. století však měl tři modrá břevna namísto jednoho. 2. a 3. pole je zlaté s vyobrazenou bílou psí hlavou se zlatým obojkem – pes byl rodovým zvířetem Lambergů. Střední štítek je červený, na něm stříbrný žebřík, který přidržují dva stříbrní psi se zlatými skornami. Jedná se o erb rodu della Scala (německy von der Leiter), který nechal do erbu doplnit v roce 1641 Ferdinand III. bratrům Janu Maxmiliánovi a Janu Vilémovi z Lamberga. Právě jejich matka Johana pocházela z bavorské větve rodu della Scala.

zcizen a měl tak být navěky majetkem rodu. Jako prvním byl dědičný knížecí titul udělen Leopoldu Matyášovi hraběti z Lamberga. Svěrenské panství ještě žádné neměl, to muselo být teprve vytvořeno.

Nový pán hradu Rabí Jan Filip z Lamberga (německy Johann Philipp von Lamberg) se narodil ve Vídni v roce 1651. U jezuitů ve Vídni a dále pak ve Steyeru a Pasově studoval filozofii, právo a státní vědy. Nakonec absolvoval na univerzitě v Sieně, kde byl roku 1673 promován na doktora dvojího práva. Ještě předtím získal kněžské svěcení. Zastával funkci kanovníka v Pasově (od roku 1663), Olomouci (od roku 1668) a Salzburgu (od roku 1676). Současně působil v císařských diplomatických službách. Byl říšským dvorním radou v Haagu, vyslancem v Berlíně a Drážďanech. Rovněž vyjednával finanční podporu pro válku s Turky a mobilizoval vojsko proti tureckému nebezpečí.

Po určitou dobu působil i v armádě. Vyznamenal se zejména roku 1683, když Turci oblehli Vídeň. Janu Filipovi se spolu s dalšími podařilo prolomit turecké obklíčení a zahnat Turky až na území dnešního Maďarska. Angažoval se ale i v jiných válečných konfliktech – v boji proti Francouzům, ve válce o španělské dědictví.

Stoupala i jeho politická a diplomatická hvězda. Stál v čele říšské knížecí rady a v čele rakouských vyslanců na říšském sněmu v Řezně. Jan Filip postupoval i v žebříčku církevní hierarchie. Dne 24. května 1689 se stal biskupem, církevním knížetem v Pasově. Již v této funkci se zasadil o vyrovnání s bavorským kurfiřtstvím v otázkách obchodu se solí a obilím.

Do stavu říšských hrabat byli císařem Ferdinandem III. 5. září 1641 jako první povýšeni bratři Jan Maxmilián a Jan Vilém. Od těch dob měli všichni Lambergové titul hrabat. Ferdinand III. současně rodu Lambergů polepšil (obohatil) erb o erb rodu von Leiter, což byl erb rodu matky Jana Maxmiliána a Jana Viléma. Lambergové měli do té doby erb složený ze čtyř polí. Na dvou z nich byla hlava psa, což bylo erbovní zvíře Lambergů, na zbylých dvou byl dle heraldického popisu „nazděl poloviční štít vpravo stříbrný s příčným modrým břevnem, vlevo červený“. Erb rodu von Leiter (dva psi držící žebřík) byl v lamberském erbu pak umístěn jako střední štítek.

Počátky Lambergů lze vysledovat až do 12. století, kdy je připomínán Wolrath I. z Lamberga, který zemřel roku 1177. V Čechách se první Lamberg objevil až daleko později – roku 1607 císař Rudolf II. prosadil na stolec pražského arcibiskupa Karla z Lamberga. Volba to byla vcelku problematická. Lamberg byl Němec a vůbec neuměl česky. To byla na pražském arcibiskupském stolci věc nevídaná. Čeští stavové hlasitě protestovali a císař nakonec musel slíbit, že Karel z Lamberga byl posledním cizincem, který se stal pražským arcibiskupem.

Majestátem císaře Josefa I. z 1. listopadu 1707 byl rodu Lambergů povolen knížecí stav prvorození (prvorozenému synovi) a dědici svěrenství. Znamenalo to, že prvorozenému synovi tak kromě titulu knížete patřilo tzv. svěrenské panství, tj. rodový majetek, který nemohl být prodán či

Jako pasovský biskup se velmi staral o rozkvět pasovské diecéze a svého sídelního města Pasova. Usiloval o vyvázání pasovské diecéze z vlivu salzburského arcibiskupství, velkou měrou se zasloužil o obnovu města, které zle poničily požáry v letech 1662 a 1680. Nemalou pozornost Jan Filip věnoval pasovskému dómu a místní biskupské rezidenci.

Dne 21. července 1700 papež Inocenc XII. jmenoval Jana Filipa z Lamberga na návrh císaře Leopolda I. kardinálem. Jeho titulárním kostelem se stal kostel San Silvestro in Capite v Římě. Ještě téhož roku se novoapečený kardinál zúčastnil papežské volby – tehdy se stal papežem Klement XI., vlastním jménem Giovanni Francesco Albani.

Svémi současníky byl Jan Filip vnímán jako racionální muž a „mírotvůrce z vášně a povolání“. Možná i proto mu císař roku 1710 udělil zvláštní titul „Protector Germaniae“ a ustanovil ho mluvčím říše u kurie v Římě.

Roku 1708 Jan Filip z Lamberga koupil rabské panství. Nebyl to ale jeho první nákup ve zdejších krajích. Již roku 1707 koupil od Jana Františka Krakovského z Kolovrat sousední žichovické panství. Jednalo se o panství a zámek Žichovice s dvorem a vsí, Nezamyslice, Domorazy s dvorem, Frymburk s dvorem, Kejnice s dvorem, Damětice s dvorem, Šimanov, Čimice, Pohorsko, Bílenice s dvorem, Čepice, Bešetín s dvorem, Damíč, Soběšice s dvorem, Novou Ves, Dražovice s dvorem, Bukovník a dvorec Záluží.

Jan Filip však chtěl majetek v Pošumaví ještě více rozšířit. Proto 17. ledna 1710 koupil od hraběnky Anny Františky Iselinové, rozené de Maignin, panství Žihobce a k němu připojený dvůr Strádaly.

K majetkům v Čechách Jan Filip ještě připojil panství Steyr v Horním Rakousku a ze všech těchto držav chtěl vytvořit tzv. svěrenské, jinak řečeno též fideikomisní, panství. Správa takového panství byla svázána přísnými předpisy a do značné míry svazovala i momentálního vlastníka svěrenství. Dědicem panství a nositelem všech dědičných hodností rodu mohl být pouze nejstarší člen rodu, který mohl prokázat, že má šest šlechtických předků ze strany otce a šest šlechtických předků ze strany matky. Manžalkou dědicovou musí být pouze rodová šlechtična. Děti, které pocházejí z nerovného sňatku (tj. jeden z rodičů těchto dětí není šlechticem) nebo děti nemanželské, třebas by byly legitimizované, jsou z nároku na svěrenské panství vyloučeny. Z panství nelze nic odprodat,

Pohled z Břeňkova paláce na příhrádek a kostel Nejsvětější Trojice

Selské baroko na náměstí v Rabí, v pozadí hrad

Jak chtěl zahnat psa, aby si mohl nabrat zlaté mince, odepnul řemen a hodil jím po psu. Ale dobře to nedopadlo. Pes skočil po kováři a povalil jej. Co bylo dál, už kovář nevěděl, protože hrůzou omdlel.

Probral se až za několik hodin. Když se rozhlédl, nebylo po pokladu a po psu ani památky. Pochyboval dokonce, zda se mu to jen nezdálo. Ale od těch dob chřadl a zanedlouho zemřel.

Prorocká truhla na Rabí

Když byli majiteli hradu Rabí páni Chanovští z Dlouhé Vsi, měli na hradě podivuhodnou truhlu. Byla krásně zdobená ornamenty a nápisy a byla pokrytá černým sukem.

Truhla byla prorocká. Když měl někdo z rodu Chanovských, Dlouhoveských nebo Častolárů zemřít, truhla se sama pohybovala a její víko se samo otvíralo a zavíralo. Truhla přitom dělala takový hluk, že to bylo slyšet až v městečku v podhradí.

Vypráví se, že za krále a císaře Karla IV. byly v této truhle uchovávány ostatky svatých. Později se řízením osudu dostala do rukou Chanovských. Když Chanovští Rabí prodali, truhlu si odvezli s sebou. Truhla je dnes uložena v oltáři v kostele sv. Vavřince v Kraselově.

Žižkova pomsta

V roce 1792 žichovická vrchnost nechala zpevňovat otavské břehy. Jako stavební materiál byl tehdy využíván kámen z rozpadajícího se rabského hradu. Zdi byly postupně bořeny a rozebírány, což bylo robotní povinností poddaných z Budčetic. Za oběť tehdy padla i čtvrtá hradní brána, které se říkalo Žižkova – podle obrazu, který na ni byl vymalován na památku Žižkovy ztráty oka pod rabským hradem. Žižka tam byl vyobrazen na koni v čele svých bojovníků právě v okamžiku, kdy jej střela vystřelená z hradu zasáhla.

Bránu tehdy boural i budětický sedlák Vondroušek. Při boření se vylomil právě ten kus zdi, na kterém byl vyobrazen vojevůdce Žižka, a spadl na Vondrouška. Sedlák byl na místě mrtev. Ostatní robotníci strachy z hradu utekli, že prý „s tím slepým nejsou ani po smrti žádné žerty“. Žichovická vrchnost už potom od bourání hradu upustila a kus zdi, který zabil Vondrouška, byl prý na hradě k vidění ještě počátkem 20. století.

5/ HRAD RABÍ VE FILMU

Romantická zřícenina hradu Rabí mnohokrát posloužila filmařům (FZ)